

VIII. Sector turístico

- O ano 2022 supuxo o retorno á normalidade tras o parón que padeceu o sector turístico debido á pandemia da COVID-19.
- O número de chegadas anuais superou os 10 millóns en Galicia en 2022.
- Santiago de Compostela segue a ser o principal xeodestino de Galicia en canto ás pernoitas, con máis de dous millóns. Os turistas de fóra de Galicia supoñen máis do 86% das mesmas. Ségueno en importancia os xeodestinos litorais e os principais espazos urbanos.
- Os turistas en Galicia gastaron case 4 mil millóns de euros en 2022; en concreto, 3.844.800.000 euros, un valor moi elevado e que supón un incremento do 59% en relación a 2021.
- O menor gasto diario corresponde ao turista galego, con 40 euros de media diaria. O do resto de España gasta 66 euros, mais son os turistas estranxeiros os que teñen un maior gasto medio diario, con 124,5 euros.
- A estacionalidade segue a ser unha característica fundamental do turismo en Galicia, o que se aplica a todos os tipos de aloxamento.
- O turista internacional é o que máis tempo fica en Galicia, cunha media de 9,5 noites por estada. O turista doméstico español queda 6,9 noites por estada. No turista galego a estada redúcese a 2,8 noites.
- Estase a producir un notable auxe das vivendas de uso turístico, o que introduce un elemento de ruptura no sector. A competición de aloxamentos legais con outros ilegais demanda medidas de xestión áxiles e decididas que regulen o sector e impidan prácticas que poidan ter consecuencias perversas para o modelo territorial.
- As restricións á mobilidade internacional supuxeron o derrubamento das cifras de chegada de peregrinos internacionais durante a pandemia. Porén, en 2022 a recuperación do turismo internacional reverteu claramente a tendencia. O Camiño Francés segue a ser o máis frecuentado, pero o resto dos camiños teñen cada vez máis peso absoluto e relativo.
- Dentro da rama de actividade turística, os empregados nos servizos e comidas son os máis numerosos, por encima dos 58 mil activos.

Tras o "cisne negro" dos anos 2020 e 2021, debido á pandemia da COVID-19, 2022 marcou por fin un cambio de tendencia no sector turístico galego. É preciso ter en conta que o turismo, polas súas características intrínsecas, viuse fortemente afectado polas circunstancias pandémicas, que causaron un gran quebranto en todo o sector. A natureza da actividade turística, que implica sempre un desprazamento físico e que se caracteriza por un produto que debe ser consumido *in situ*, fixo inevitable un forte parón que só comezou a superarse a medida que se suavizaron as restricións impostas pola pandemia.

A pesar da rápida reacción do Goberno autonómico de Galicia ao pouco de declararse a COVID-19 e do apoio prestado ao sector, non foi ata a xeneralización da vacina cando se conseguiu comezar a superar a conxuntura negativa. Neste sentido, a aplicación da primeira dose da vacina en grandes segmentos da poboación antes dos meses de xullo e agosto de 2021 permitiu "salvar" a campaña estival en moitos establecementos turísticos galegos. Mais a normalidade só se comezará a retomar no ano 2022, no que a inmensa maioría da poboación europea xa estaba vacunada e, polo tanto, recuperaba a mobilidade anterior á crise sanitaria.

Á hora de analizar a evolución dos datos do sector turístico en 2022 e, sobre todo, ao comparalos cos do ano 2021, é preciso, xa que logo, ser conscientes da anormalidade da conxuntura. Non obstante, o desexo de retomar a normalidade tras tantos meses de restricións e a vontade de "recuperar o tempo perdido" levaron a un destacado incremento das viaxes e das estadias turísticas en 2022. É o coñecido como *revenge tourism*, ou vinganza dos turistas contra as circunstancias adversas que significou a pandemia.

Volume de turistas e gasto

En Galicia, se atendemos ás chegadas anuais, é preciso indicar que se superaron amplamente os 10 millóns de turistas. Segundo datos da Área de Estudos da Axencia Galega de Turismo da Xunta de Galicia (cadro 1), en concreto, 10.723.800 persoas realizaron turismo na comunidade autónoma, incluíndo turismo interior galego, turismo doméstico (do resto de España) e turismo estranxeiro; que foi o que máis creceu en relación a 2021, acadando un incremento do 64,9%, un valor que hai que relacionar de forma clara coa conxuntura pandémica.

En 2021 aínda non estaba plenamente consolidada a mobilidade internacional, sobre todo a aérea. Non obstante, en 2022 o restablecemento da mobilidade internacional traducíuse na chegada de 1.273.700 turistas de fóra de España que visitaron a nosa comunidade autónoma.

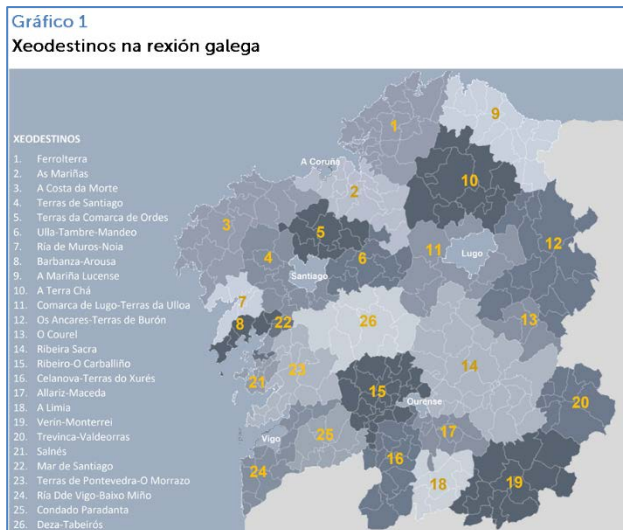
Cadro núm. 1

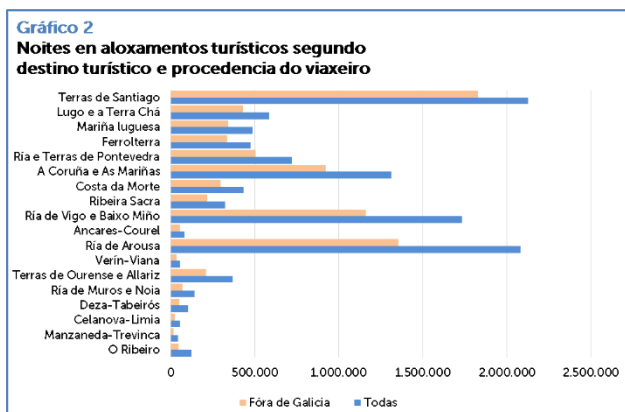
Volume de turistas en Galicia segundo lugar de procedencia. Ano 2022

	Miles de persoas	% variación 2021-2022
Galicia	5.761,7	-0,2
Resto de España	3.688,3	44,7
Estranxeiro	1.273,7	64,9
Total	10.723,7	17,9

Fonte: *Informe anual de Turismo en Galicia* (2022). Axencia de Turismo de Galicia.

Pola súa banda, o turismo interno galego permaneceu constante (acusando só unha lixeira baixada do -0,2%), ao tempo que o volume de turistas procedentes do resto de España rexistrou un incremento do 44,7%. Esta porcentaxe, se ben é inferior á dos turistas estranxeiros, parte dun número de turistas máis elevado nos peores momentos da pandemia, cando o turismo doméstico era o máis habitual debido ás restricións. En calquera caso, Galicia en 2022 volve consolidarse como un importante destino dentro de España, recibindo 3.688.300 turistas do resto do Estado. Neste sentido cómpre salientar que Galicia soubo situarse de xeito moi intelixente nos anos pandémicos, promovéndose como un destino seguro. O turismo en espazos abertos e ao aire libre, o Camiño de Santiago e outras tipoloxías como o turismo rural foron fundamentais na estratexia galega; tal e como se

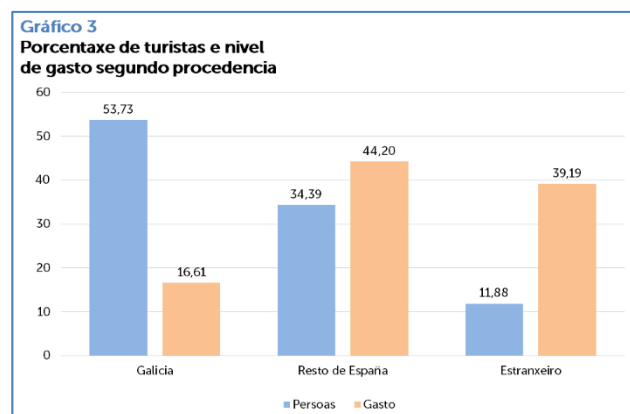

con máis de 2.124.130, sendo os turistas de fóra de Galicia (86,02%) os que adoitan quedar a durmir na cidade.

- Os catro seguintes xeodestinos por número total de pernoitas responden a áreas costeiras. Mentres que o xeodestino A Coruña e As Mariñas se localiza nas Rías Altas; os outros tres (ría de Arousa, ría de Vigo e Baixo Miño, ría e Terras de Pontevedra) están nas Rías Baixas. Estes últimos, xunto con Santiago de Compostela, forman parte do imaxinario turístico clásico de Galicia na promoción exterior, pero tamén entre os propios turistas galegos. Non obstante, tamén hai que ter en conta as cidades da Coruña e Vigo, os dous espazos urbanos de referencia na rexión, que posúen moitos atractivos turísticos; entre os que destacan a súa paisaxe costeira, así como o seu patrimonio e actividades culturais. Un feito interesante é que en todos os xeodestinos a relación entre turistas de fóra de Galicia e o número de turistas totais é máis ou menos proporcional.
- Nos catro seguintes destinos por orde de pernoitas a compoñente litoral segue sendo fundamental para explicar a importancia do turismo. Agás Lugo e Terra Chá, os outros tres xeodestinos son espazos costeiros: Mariña luguesa, Ferrolterra e Costa da Morte.
- No resto dos xeodestinos acontece o contrario. Todos eles son de interior, agás a ría de Muros e Noia, a menos desenvolvida das Rías Baixas desde o punto de vista turístico. O tipo de turista que adoita vitalos busca principalmente a tranquilidade asociada ao turismo rural e o gozo de espazos pouco masificados, lonxe das grandes cidades. Terras de Ourense e Allariz, Ribeira Sacra e O Ribeiro son bos exemplos de espazos onde o turismo rural é o gran protagonista, apoiado na oferta gastronómica, enoturística e patrimonial. Ademais, hai que ter en conta a importancia dos diferentes Camiños de Santiago como elementos vertebradores do territorio. Curiosamente, nalgun deles en torno ao 50% (Celanova-Limia, Deza-Tabeirós) e mesmo o 60% (O Ribeiro, Manzaneda-Trevinca) das pernoitas corresponden a poboación galega.

No que se refire ao gasto dos turistas en Galicia, o total é de case 4 mil millóns de euros en 2022. En concreto, o gasto foi de 3.844.800.000 euros, un valor moi elevado e que supón un incremento do 59% en relación a 2021, cando o aumento do número de visitantes para o mesmo período foi de só un 17,9%. Esta circunstancia está directamente relacionada coa subida dos turistas estranxeiros, que teñen unha

puxo de manifesto na estratexia Galicia Destino Turístico Seguro, encargada polo Clúster de Turismo de Galicia aos centros de investigación turística das tres universidades galegas.

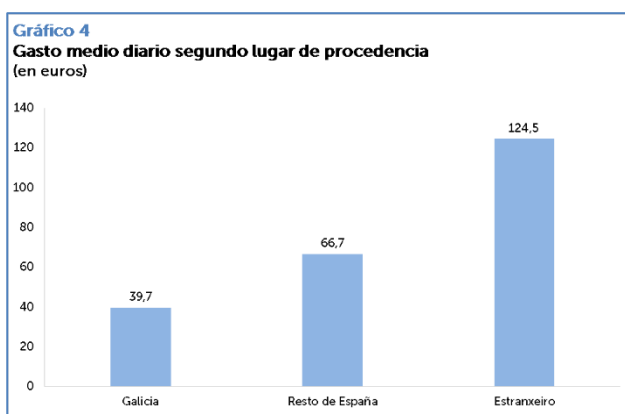
Desde o punto de vista territorial, o turismo tivo unha incidencia moi diversa nos 26 xeodestinos galegos (gráfico 1). A partir da análise das noites en aloxamentos turísticos segundo xeodestinos e tendo en conta a procedencia dos viaxeiros percíbense unha serie de tendencias moi claras (gráfico 2):

- Santiago de Compostela é o principal xeodestino en canto ás pernoitas de toda Galicia

maior capacidade de gasto. Así, aínda que só supuxeron o 11,88% do total dos turistas en 2022, os estranxeiros realizaron o 39,19% do gasto (gráfico 3). Pola contra, os turistas do resto de España fixeron un gasto menor, só o 34,4%, malia que significan o 44,2% do total. Isto dá unha boa idea da desigualdade na capacidade de compra do turismo doméstico fronte ao internacional. Os turistas galegos, pola súa banda, foron máis da metade do total, pero os que menos gastaron, cun exíguo 16,61% do total. Os efectos da saída da pandemia volven evidenciarse se atendemos á variación do gasto entre 2021 e 2022. De novo, son especialmente relevantes no

turismo internacional, cunha variación dun 114,2%, un valor que só se pode explicar pola anormal conxuntura pandémica. Como era de agardar, a porcentaxe é bastante menor, cun 51,9%, para o gasto do turismo doméstico (procedente do resto de España).

Para ver con máis nitidez o que acabamos de indicar é conveniente recorrer ao gasto medio diario que realizan os turistas en destino segundo o seu lugar de residencia (gráfico 4). Deste xeito teremos un valor sintético moi claro que nos permitirá entender visualmente as diferenzas existentes. O que menos gasta é o turista interior galego, con menos de 40 euros de media diaria. Hai que ter presente non só que posúe menos capacidade de gasto, senón que se trata tamén do tipo de turista no que é máis habitual a modalidade de aloxamento en segundas residencias, onde non se realiza gasto en aloxamento e tamén é menor

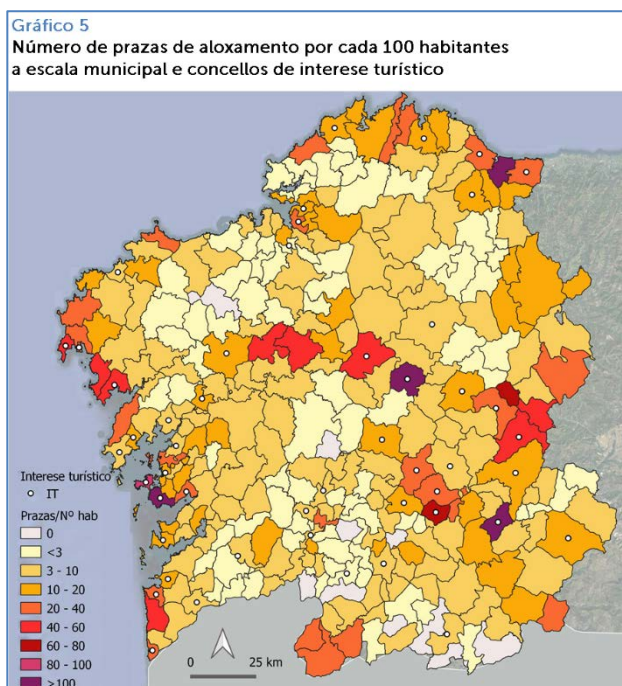

Cadro núm. 2

Establecementos de aloxamento turístico en Galicia. Agosto de 2022.

	Número de establecementos	Número de prazas
Hotel	927	56.852
Pensión	1.315	23.227
Albergue turístico	461	15.706
Turismo rural	541	6.801
Campamento turístico	139	34.914
Apartamento turístico	350	10.698
Vivenda turística	223	1.222
Vivenda uso turístico	14.068	74.661

Fonte: IGE.

o gasto en hostalería. O valor sobe de forma considerable para os turistas do resto de España, con máis de 66 euros de gasto diario. Por último, no caso dos turistas estranxeiros o gasto medio diario é de 124,5 euros; un dato que case duplica o do turista doméstico español e máis que triplica a media diaria do turista interior galego. Non é só que este turista teña unha maior capacidade de gasto e que pague en divisas en moitos casos, senón que o tipo de aloxamento maioritario é o hoteleiro, como veremos máis adiante.

Oferta de aloxamento turístico

A análise das distintas modalidades de aloxamentos turísticos, tanto no relativo á oferta de establecementos como ao número de prazas e persoal ocupado, baséase na consulta de dúas fontes principais: o Instituto Galego de Estatística (IGE) e o Instituto Nacional de Estadística (INE). É importante destacar que ambas as fontes presentan certas diverxencias debido a que empregan metodoloxías diferentes. Porén, consideramos oportuno recoller a información que as dúas facilitan, posto que as tendencias que apuntan son coincidentes.

En Galicia existen 18.024 establecementos de aloxamento turístico (cadro 2), dos cales o 78,05% responde a vivendas de uso turístico, o 7,3% a pensións e un 5,1% a hoteis. En termos de número de prazas, as vivendas de uso turístico seguen acaparando o protagonismo, ao representar o 33,3%; seguidas en importancia dos establecementos hoteleiros, cuxas 56.812 supoñen o 25,37% das totais. Os 541 establecementos de turismo rural significan algo menos de 7 mil prazas (3%); ao tempo que os albergues turísticos con 461 establecementos ofertan 15.706 prazas, e os 139 campamentos turísticos case 35 mil.

Con respecto á dimensión territorial da especialización turística, a análise da ratio do número de prazas de aloxamento por cada 100 habitantes a escala municipal ofrece unha visión moi fiel das diferenzas segundo os concellos (gráfico 5):

- As maiores ratios atopámolas en primeiro lugar en concellos costeiros, debido ao maior atractivo que teñen os espazos litorais para a práctica do turismo. Este feito pódese apreciar claramente nos concellos das Rías Baixas, Costa da Morte e A Mariña luguesa. No caso dalgúns concellos da Costa da Morte con ratios superiores a 40 prazas por 100 habitantes, o valor tan elevado non obedece á oferta existente senón ao cativo volume de poboación.
- En segundo lugar destacan unha serie de concellos situados na contorna do Camiño Francés de Santiago de Compostela, o máis transitado e onde a promoción turística ten unha maior antigüidade e tradición.
- Asemade, semella que a explosión do turismo rural nos últimos decenios converteu pequenos municipios do interior en puntos de especial importancia en canto á oferta turística. Isto é especialmente relevante naqueles situados na Ribeira Sacra luguesa ou ben na Raia Seca ourensá. O mesmo acontece en concellos da "alta montaña" galega situados nas Serras Orientais.
- En canto aos municipios con máis prazas turísticas, dos que falamos con anterioridade, ao empregar os valores relativos non están en postos tan altos. Isto é debido a que contan con economías moito máis diversificadas e especializadas. Pola contra, son municipios menos poboados e máis rurais aqueles nos que a especialización turística é maior.

Cadro 3.
Evolución mensual de oferta de aloxamentos turísticos en Galicia. Ano 2022

	Hoteis	Campamentos turísticos	Aloxamentos de turismo rural
Xaneiro	1.034	21	284
Febreiro	1.083	25	299
Marzo	1.197	27	358
Abril	1.410	51	420
Maio	1.477	49	434
Xuño	1.553	101	459
Xullo	1.765	132	471
Agosto	1.793	132	456
Setembro	1.732	94	461
Outubro	1.474	35	417
Novembro	1.224	29	350
Decembro	1.092	27	326

Fonte: INE

que haxa moi poucos establecementos que permanezan abertos durante o inverno. A situación contraria é a dos hoteis, onde a meirande parte dos establecementos localizados nas cidades permanecen abertos todo o ano debido á maior diversidade de turistas que os frecuenta (turismo cultural, de compras, de negocios etc.). Un aspecto interesante que hai que ter en conta é que o máximo de oferta hoteleira prodúcese no mes de agosto, con 1.793 establecementos que ofrecen prazas, fronte aos 1.765 establecementos de xullo. Isto está en relación cunha demanda máis tradicional para este tipo de establecementos, que desfruta das súas vacacións en agosto.

Unha situación semellante á dos hoteis (cunha ratio de 1,65) é a das casas de turismo rural, que rexistran unha ratio de estacionalidade moi parecida. Na práctica, estes establecementos teñen un comportamento moi semellante ao dos hoteis, pois funcionan todo o ano, aínda que a ocupación é moi baixa nos días laborables e se incrementa de maneira significativa as fins de semana, pontes e vacacións de Semana Santa ou outras similares.

Cadro núm. 4
Evolución mensual de oferta de prazas en aloxamentos turísticos en Galicia

	Hoteis	Campamentos turísticos	Apartamentos turísticos	Aloxamentos de turismo rural
Xaneiro	42.842	5.743	5.387	3.645
Febreiro	46.328	7.097	5.651	3.839
Marzo	50.238	9.012	5.238	4.690
Abril	59.592	14.653	7.097	5.603
Maio	61.577	14.682	6.495	5.753
Xuño	65.277	32.073	7.914	6.114
Xullo	72.798	39.725	9.702	6.289
Agosto	73.508	39.814	9.480	6.112
Setembro	70.069	27.547	8.571	6.161
Outubro	62.325	7.849	7.284	5.539
Novembro	51.146	6.396	6.268	4.495
Decembro	45.583	5.322	6.737	4.161

Fonte: INE.

A enquisa de ocupación hoteleira ao longo do ano (cadro 3) permite comprobar que en todos os tipos de aloxamento existe unha marcada estacionalidade. Loxicamente, esta é maior no caso dos campamentos turísticos, onde a ratio entre o mes con maior e menor oferta de aloxamento é superior a 6 (dividindo os 132 de xullo entre os 21 de xaneiro obtemos un valor de 6,28).

Pola contra, no caso dos hoteis esta ratio é inferior a 2, en concreto 1,73. É evidente que a práctica do campamento turístico está moi condicionada polo bo tempo, o que explica

Os contrastes tamén son marcados en relación ás prazas ofertadas ao longo do ano (cadro 4). Os hoteis son os que ofrecen un maior número, acadando máis de 73 mil en agosto, o mes de maior oferta. Este valor é un 50% do que acadan os campamentos turísticos no mesmo mes, rexistrando algo menos de 40 mil prazas. En canto aos apartamentos turísticos e aos aloxamentos de turismo rural, o mes de máis oferta de prazas é xullo nos dous casos, con algo menos de 10 mil no primeiro e algo máis de 6 mil no segundo. Respecto dos campamentos turísticos, a ratio de

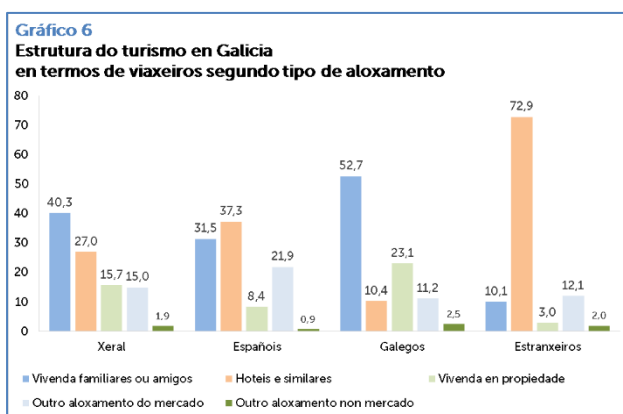
prazas ofertadas no mes agosto e xaneiro é de 7,48. No resto de modalidades de aloxamento turístico, os valores son moi semellantes para hoteis (1,71), turismo rural (1,72) e apartamentos turísticos (1,80).

Como conclusión xeral é preciso indicar, polo tanto, a diferenza de comportamento entre os campamentos turísticos e o resto dos aloxamentos. En Galicia, o campamento turístico é un tipo de aloxamento moi vencellado ao período estival (meses de xuño, xullo e agosto fundamentalmente) e localizado de xeito maioritario en espazos litorais. É, xa que logo, unha modalidade de aloxamento relacionada co turismo litoral e co turismo de sol e praia, que en Galicia se concentra sobre todo nas Rías Baixas. O resto dos aloxamentos, segundo as cifras de oferta, de persoal empregado e de prazas ofertadas, rexistran unha menor estacionalidade debido ao uso por tipos de turismo diferente (cultural, de negocios, de compras etc.), que se reparten dun xeito máis homoxéneo ao longo de todo o ano.

En relación ás pernoitas, o turismo internacional é o que máis tempo fica en Galicia, cunha media de 9,5 noites por estadia. Os turistas do resto de España pernoitan unha media de 6,9 noites por estadia e no mercado turístico galego a duración da estadia redúcese a 2,8 noites. Sen dúbida hai moitos contrastes internos en Galicia en función de que os destinos sexan urbanos ou non. Así, no caso de cidades e contornas urbanas próximas aos aeroportos, as estadias dos turistas nacionais e internacionais adoitan ser menores. Pola contra, son maiores nos espazos rurais, para o turismo en áreas litorais vencellado ao sol e praia estival ou, por suposto, entre os que se achegan a Galicia realizando calquera dos Camiños de Santiago.

Como dicíamos anteriormente é importante debullar as relacións que existen entre as variables gasto, duración da estadia e tipo de aloxamento empregado polos turistas. Para o conxunto dos turistas en Galicia, a modalidade de aloxamento máis empregada é a que en inglés se denomina VRF (*visiting relatives and friends*). Como o seu nome indica, trátase de pernoitar en casas de familiares ou amigos, co cal o

gasto en aloxamento é nulo e, polo tanto, o impacto sobre a economía desta modalidade é menor. En calquera caso, hai grandes diferenzas tamén segundo a procedencia dos turistas. No caso do turismo interior galego, este supón o 52,7% do total dos aloxamentos empregados. O valor sitúase en 31,5% para os turistas do resto de España e, como era de agardar, acada o valor máis baixo para o turista internacional, con só un 10,1%. De todos os xeitos, este último é un valor notable, o que hai que relacionar co turismo de raíces (visitas de emigrados que retornan en vacacións a Galicia) ou co incremento de fenómenos como o turismo vinculado aos intercambios estudiantís (Erasmus no caso europeo).

É ben sabido que o turismo hoteleiro é o que ten un impacto máis directo e positivo sobre as sociedades e os territorios turísticos de inserción, en canto á xeración de postos de traballo locais e ás sinerxías positivas que provoca en relación con provedores locais (alimentación, servizos varios etc.). Neste sentido cómpre salientar de novo que o turismo internacional é o que fai uso en maior medida de aloxamentos hoteleiros (gráfico 6). As pernoitas dos turistas de fóra de España supoñen o 72,9% do total, mentres que para os turistas do resto de España só significan o 37,3%. O valor máis baixo é, como cabía agardar, para o turista interno galego, no cal só o 10,4% das pernoitas son feitas en establecementos hoteleiros. Esta modalidade de aloxamento é a outra cara da moeda se a comparamos coa de VRF, xa que implica o maior volume de gasto por noite e o consumo dun grande abano de servizos complementarios.

O aloxamento turístico nunha vivenda en propiedade é outra das tipoloxías que resulta interesante analizar. É o que se coñece como "turismo residencial". Como xa dixemos, a súa rendibilidade para os sistemas turísticos locais é moi cativa. Como é de agardar, os valores máis altos de pernoitas en vivendas en propiedade corresponden ao turismo interior galego, ao representar o 23,1% do total. En moitos casos, estamos ante familias e particulares galegos que mercaron un apartamento ou unha casa nas Rías Baixas ou noutros puntos do litoral galego, e que seguen un patrón de turismo fortemente estacional. As estadias turísticas adoitan realizarse en Semana Santa, verán ou pontes determinadas ao longo do ano, preferiblemente na primavera ou no verán. No resto do ano, estas vivendas permanecen con frecuencia coas "persianas baixadas".

As grandes melloras na redes de transporte e na accesibilidade a Galicia desde o resto de España explican que as pernoitas en vivendas en propiedade acaden un 8,4% para os turistas do resto de España. Pola contra, o seu valor para o turismo internacional é moito máis cativo, supoñendo un 3% do total. Sen dúbida, Galicia aínda está lonxe da importancia do turismo residencial en espazos como a Costa do Sol, a Toscana ou a Costa Azul; lugares onde esta modalidade acadaba valores moito máis elevados.

É interesante sinalar, por outra banda, o gran crecemento das pernoitas en "outros aloxamentos de mercado". Baixo esta epígrafe recóllense as pernoitas en pisos turísticos e similares. Trátase dunha tipoloxía que experimentou un notable aumento nos últimos anos debido á xeneralización da utilización de Internet entre o conxunto da poboación e ao éxito de plataformas como Airbnb e similares. A eliminación de intermediarios, a facilidade da comercialización a través das plataformas online e o grande incremento da oferta fan posibles uns prezos máis económicos que os que se ofrecen a través da oferta convencional.

Neste contexto é interesante observar que o tipo que máis emprega este aloxamento é o turista do resto de España, cun 21,9% do total das pernoitas. Máis selectivo é o internacional, cun 12,1%, e cun maior nivel de gasto, polo que opta, como xa vimos, polos aloxamentos hoteleiros en maior medida. O valor é inferior no caso do turismo interior galego, pero sitúase nun 11,2%; unha cifra relevante tendo en conta que se despraza dentro da comunidade autónoma.

A proliferación de vivendas de uso turístico nos últimos anos está supoñendo un importante desafío en moitas cidades galegas. Aínda que moitas destas vivendas están na oferta turística de xeito legal, existe un mercado de VUT (vivendas de uso turístico) paralelo non legal que supón unha importante ameaza para o mercado inmobiliario e pode ameazar a sostibilidade urbana. A proliferación de VUT sen regular implica un incremento das externalidades negativas do turismo (ruídos, expulsión de poboación residente local, turistificación, banalización etc.) e a longo prazo pode supor a destrución do tecido social local que sustenta a vida urbana. Por outra banda, se ben a turistificación e xentrificación son dous procesos diferentes, poden desenvolverse en paralelo, e urxen a políticos e xestores públicos a planificar e xestionar o turismo en tempo real e con claros criterios de sostibilidade. En cidades como Santiago de Compostela, a proliferación de VUT está levando a un estrangulamento do mercado inmobiliario tanto de venda como de alugueiro. Na cidade hai 7,6 anuncios de Airbnb por cada mil habitantes, unha cifra similar á de Berlín, Londres ou Bolonia, e segundo o IGE existían na cidade 724 VUT (con 3.679 prazas), pero que, segundo o concello de Santiago, non reunían os requisitos esixidos para poder abrir. A isto súmase o feito de que a tensión entre alugueiros turísticos e residenciais tradicionais está determinando que os estudantes non atopen pisos de alugueiro a un prezo accesible na cidade e teñan que residir fóra ou desprazarse diariamente desde distancias cada vez maiores.

Se nos achegamos á análise da distribución espacial da vivenda de uso turístico (cadro 5), os contrastes son ben evidentes. Examinando os datos de agosto de 2022, cun total de case 16 mil vivendas turísticas

Cadro núm. 5

Vivenda de uso turístico (VUT) en Galicia. Datos a agosto de cada ano

	Vivendas turísticas		Prazas		% variación 2021-2022	
	2021	2022	2021	2022	Vivendas	Prazas
A Coruña	5.244	6.109	27.922	32.336	16,50	15,81
Lugo	1.789	2.233	9.574	11.884	24,82	24,13
Ourense	669	792	3.670	4.341	18,39	18,28
Pontevedra	5.800	6.832	31.587	36.721	17,79	16,25
Galicia	13.502	15.966	72.753	85.282	18,25	17,22

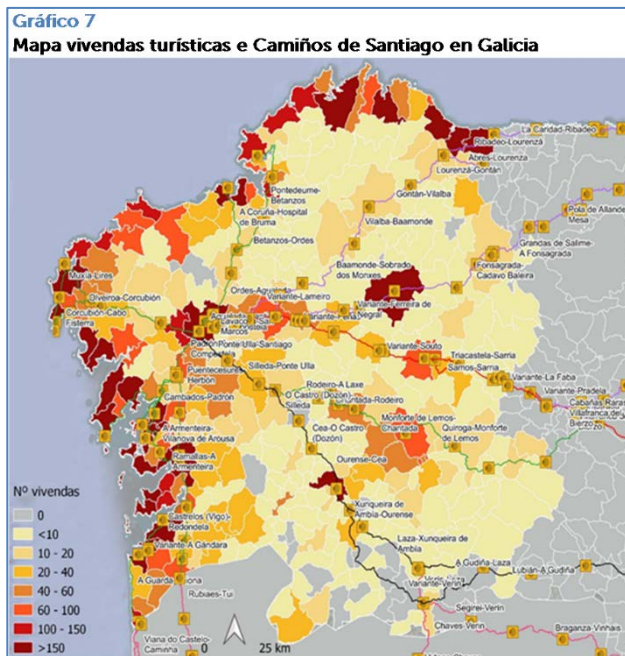
Fonte: INE

en Galicia, arredor de 13 mil delas (que constitúen o 40%) localízanse nas provincias occidentais da Coruña e Pontevedra. Na da Coruña destaca, sobre todo, a cidade de Santiago de Compostela, mentres que a de Pontevedra acadaba o valor máximo, fundamentalmente pola incidencia do turismo de sol e praia en todos os concellos costeiros das Rías Baixas (ría de Arousa, Pontevedra e Vigo), como se pode ver no gráfico 7.

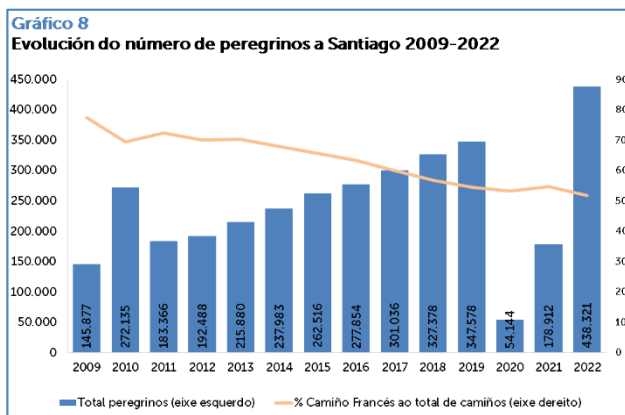
En calquera caso é evidente que o factor litoral é clave para explicar a proliferación das vivendas de uso turístico, como se aprecia se comparamos as provincias de Lugo e Ourense. Mentres que a primeira supera amplamente as dúas mil VUT, localizadas na súa meirande parte na costa da Mariña luguesa; a provincia de Ourense (a única sen litoral) rexistra menos de 800. A comparación do número de VUT en relación a 2021 amosa un incremento do 18,25% a escala Galicia, sendo a provincia de Lugo a que rexistrou un maior incremento (24,82%) debido a que partía de niveis de desenvolvemento turístico máis baixos. Se atendemos ás prazas en VUT, os paralelismos repítense. Existe unha total hexemonía das provincias occidentais fronte ás orientais. Ao igual que no caso das vivendas turísticas, Pontevedra é a que conta con maior número de prazas, localizadas de xeito predominante nas Rías Baixas. Os mesmos contrastes que se observaban para as VUT poden ser trasladados no caso das prazas.

A incidencia do camiño de Santiago na actividade turística

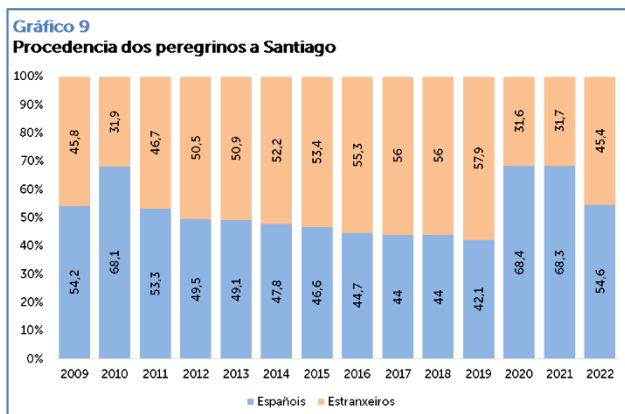
Se ben ata o momento estamos vendo que as conxunturas máis favorables ligadas ao sector turístico están asociadas ao litoral e, en concreto, ao litoral pontevedrés das Rías Baixas, a pesar de que a rexión galega non foi tradicionalmente un destino clásico de turismo de sol e praia; non se pode obviar que no interior de Galicia existe un elemento que cómpre ter en conta nunha lectura axeitada do territorio. Estamos a referirnos aos Camiños de Santiago, que percorren o país en todas as direccións.

O progresivo e continuo incremento de peregrinos e turistas vencellados aos diferentes Camiños de Santiago fixo necesario un aumento da oferta de aloxamento. En consecuencia, ao longo das rutas de peregrinación a Compostela existe unha importante oferta de aloxamentos en xeral (hoteis, pensións, albergues) e de VUT en particular, como se pode ver no gráfico 7. É precisamente en torno aos camiños que atravesan as provincias orientais (Lugo e Ourense) onde se pode apreciar mellor o contraste. Así, mentres que en moitos destes municipios como Samos, Triacastela ou Sarria hai máis de 20 VUT (máis de 60 no caso de Sarria), nos concellos limítrofes non atravesados polo Camiño Francés os valores son inferiores a 10. Algo semellante pode percibirse tamén no Camiño do Norte, no Camiño Primitivo, no de Inverno e na Vía da Prata. En todos estes casos obsérvase unha proliferación de vivendas de uso turístico nos concellos que atravesan os distintos camiños, que contrasta coa atonía dos municipios limítrofes.

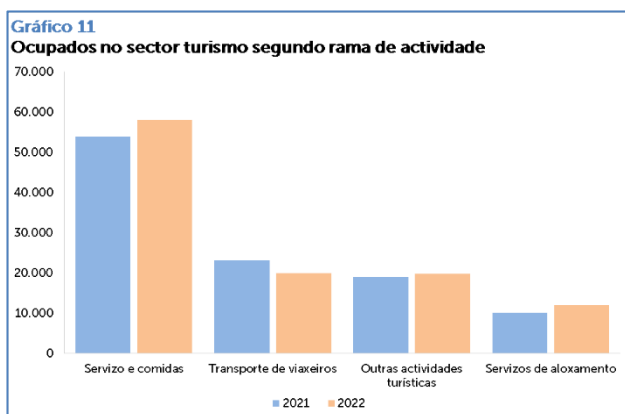
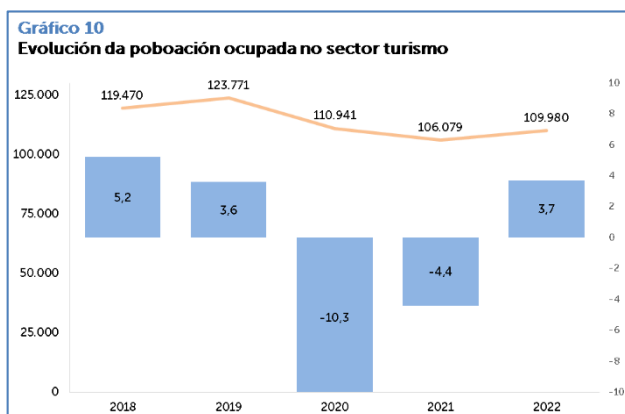
Afondando no estudo sobre os Camiños de Santiago, hai varias tendencias que se desprenden da análise dos datos oficiais da evolución do número de peregrinos nos últimos anos e da evolución da estrutura segundo a orixe destes. En primeiro lugar, no gráfico 8 (referido ao número de peregrinos chegados a Santiago no período 2009-2021) chama a atención a enorme ruptura que supuxo no turismo a pandemia da COVID-19. Obsérvase unha forte caída (-84,4%) desde os 347 mil peregrinos do 2019 ata os 54 mil de 2020. Aínda que no ano 2021 comezou a recuperación (contabilizándose 178 mil), foi en 2022 cando esta foi absoluta ao rexistrar 438.321 peregrinos; mesmo superando os valores previos á pandemia.

En segundo lugar, o efecto de ruptura da pandemia tamén se aprecia na nacionalidade do peregrino que chegou a Galicia (gráfico 9). Desde o ano 2011 víñase observando un crecemento sostido e continuo dos estranxeiros, en relación coa progresiva internacionalización dos Camiños de Santiago. A posta en marcha de fortes restricións á mobilidade internacional supuxo na práctica un bloque

desta, o que se pode ver na evolución da ratio españois/estranxeiros entre 2019-2020. Así, mentres que no ano 2019 a porcentaxe de estranxeiros superaba sobradamente os nacionais, cun 57,9%, en 2020 ese valor descendeu ata o 31,6%.

Finalmente, cómpre sinalar que o éxito do fenómeno Xacobeo e das peregrinacións desborda xa o clásico itinerario de peregrinación, o Camiño Francés. Como se pode ver no gráfico 8, o peso relativo da antiga Vía Francixena entre o total das rutas de peregrinación é cada vez menor. No ano 2009, o 80% dos peregrinos que chegaban a Compostela empregaban esta ruta. A partir de 2019, a porcentaxe xa é sempre menor do 60%. Isto debemos relacionalo coa eficacia da promoción de novos camiños (Portugués, Norte, Primitivo, Vía da Prata, Inglés etc.), cada vez máis coñecidos e frecuentados. Desde xeito, conséguese unha descentralización territorial dos efectos beneficiosos do turismo vencellado aos Camiños de Santiago, algo que sempre foi visto como unha prioridade na planificación turística.

Cadro núm. 6
Persoal empregado segundo tipoloxía de aloxamento turístico
Galicia. Ano 2022

	Hoteles	Campamentos turísticos	Apartamentos turísticos	Aloxamentos de turismo rural
Xaneiro	3.958	54	407	463
Febreiro	4.472	57	405	471
Marzo	5.091	69	442	609
Abril	6.201	154	544	785
Maio	6.572	141	512	840
Xuño	7.184	442	567	835
Xullo	8.779	775	763	947
Agosto	8.840	866	766	994
Setembro	8.129	454	646	937
Outubro	7.067	94	537	820
Novembro	5.912	63	448	661
Decembro	5.179	59	494	604

Fonte: IGE.

unha maior contratación de man de obra estacional debido ao gran incremento da oferta de prazas no período estival.

O emprego no sector turístico

O impacto da pandemia sobre a ocupación no sector turístico non tivo precedentes (gráfico 10). En tan só dous anos perdéronse 17.692 empregos, rexistrándose un descenso do 10,3% en 2020 e 4,4% en 2021. Foi en 2022 cando se albiscou unha melloría no grao de ocupación ao contabilizarse 109.980 persoas traballando no sector; o que supón un incremento do 3,7%, malia que estas cifras distan moito das alcanzadas no período prepandemia. Por rama de actividade dentro do sector (gráfico 11) son os empregados nos servizos e comidas os que teñen un maior peso con 58.072 persoas empregadas, un 7,8% máis respecto a 2021. Aínda que a continuación se sitúa a rama do transporte de viaxeiros con 20 mil ocupados, esta actividade rexistra unha variación anual negativa do 13,7%; todo o contrario ao que sucede nos servizos de aloxamento que presentaron un incremento no volume de ocupados do 19,2%.

No ámbito do emprego as diferenzas relativas entre a tempada alta e a baixa son igualmente significativas (cadro 6). Partindo dos datos referidos á poboación ocupada nos distintos tipos de aloxamento turístico observamos que, por exemplo, no caso dos apartamentos turísticos empregan 766 persoas no mes de agosto fronte a 407 en xaneiro. A diferenza no grao de empregabilidade é maior nos hoteles, pois este tipo de establecementos manteñen cadros de persoal mínimos superiores ao longo de todo o ano debido á súa estacionalidade. Polas súas propias características, nos aloxamentos de turismo rural e nos apartamentos turísticos os valores da estacionalidade en canto ao persoal empregado son menores. Todo o contrario acontece no caso dos campamentos turísticos, os cales na maioría dos casos permanecen pechados unha boa parte do ano e, ademais, precisan